

18 augustus 1914

De burelen van luitenant-generaal Clouten, militair gouverneur van de provincie Brabant, zullen van dinsdag af gevestigd worden in het departement van oorlog.

Brussel, 17 augustus. Er zijn ingrijpende maatregelen genomen om de verdediging van Brussel te verzekeren en de hoofdstad te beveiligen voor een overrompeling.

Overal in de omgeving zijn versperringen aangebracht, die goed worden bewaakt door afdelingen van de burgerwacht, gewapend met mausergeweren. De welbewapende en van munitie goed voorziene burgerwacht telt te Brussel 20.000 man, die sedert de laatste 14 dagen geregeld geoefend zijn en vastbesloten hun plicht te doen. In die omstandigheden mag een, overigens onwaarschijnlijke, overrompeling van Brussel uitgesloten heten.

De bladen melden dat een vrij belangrijk treffen zondag heeft plaatsgehad in de omgeving van Meldert, Hoegaarden en Sint Jans Geest, bij Jodoigne. De Duitsers trachtten tevergeefs een charge uit te voeren en leden enorme verliezen. Een Belgisch regiment streed hier urenlang met het 18^e Duitse huzaren, die veel manschappen verloren.

Brussel, 17 augustus. Het spoorwegverkeer tussen de hoofdstad en het oostelijk gedeelte van het land langs de lijn die uit het noorden, bezijden Tienen en Namen, naar het zuiden loopt, is zo goed als afgesneden en daar wij in geen drie, vier dagen nieuws over de post gaan ontvangen, is het niet zonder enige angst en niettegenstaande de officiële berichten van het ministerie van oorlog, die, voor wie tussen de regels kan lezen, ongetwijfeld zeer geruststellend zijn, dat

men aan de grote slag denkt, die niet kan uitblijven en waarvan gisteren de eerste schermutselingen zijn aangekondigd.

Onze genie doet kastelen en bruggen springen, bomen worden in groten getale geveld, alles wat een open zicht op de horizon kan belemmeren, wordt vernield.

Ik heb er reeds op gewezen dat de strijd, die over het lot van een deel van Europa kan beslissen, de grootste zal zijn die in Europa ooit is gestreden.

Berlijn, 17 augustus. Volgens de Correspondenz Norden verklaart de Duitse generale staf dat de gevechten aan de Othaine en bij Tongeren en Diest, die in de Franse pers als overwinningen zijn voorgesteld, slechts onbeduidende voorpostengevechten zijn geweest, die onbeslist gebleven zijn.

Brussel, 17 augustus. Koning Albert, overwegende dat bij besluit van de president der Franse republiek aan de gezinnen van in Frankrijk gevestigde Belgische dienstplichtigen dezelfde steun is toegekend als aan de gezinnen van Franse militairen, heeft een besluit getekend, waarbij alle gezinnen van in België wonende Franse dienstplichtigen hetzelfde voorrecht wordt toegekend. Zij zullen daartoe aangifte moeten doen bij de burgemeesters.

Brussel, 17 augustus. In overleg met de militaire overheden zullen geen vertegenwoordigers van dagbladen meer toegelaten worden tot het front, teneinde alle inlichtingen te vermijden, waarvan de vijand voordeel zou kunnen trekken. Later zullen zij de legers te velde kunnen volgen.

Op verzoek van de directeurs der Belgische bladen, die zich formeel hebben verbonden niets te zullen publiceren zonder

toestemming van de militaire autoriteiten, veroorlooft de minister van oorlog de uitgifte van twee edities per dag van elke krant, verschijnende op uren, welke door de directeuren zelf mogen worden vastgesteld.

De Duitse cavalerie overstroomt in zeer grote getallen Brabant. Het verontrust de Belgische en de Franse staf niet, hoewel de doortocht van de Duitsers een plaag blijft, die men wenst te stuiten. De door vliegers verstrekte inlichtingen, aldus verder dit bericht uit Franse bron, wijzen erop, dat deze Duitse cavalerie zeer zwak gesteund wordt door artillerie, die haar werk op onvoldoende wijze verricht, en door uitgeputte infanterie. Toch vordert de vijand langzaam.

Brussel, 18 augustus. De Dernière Heure meldt (zonder opgave van datum), dat een Duitse patrouille ruiterij, bestaande uit huzaren, dragonders en uhlanen, ten getale van 30, en behorende tot de cavalerie, die de omtrek van Tessenderlo bezet houdt, tegen 3 uur 30 in de namiddag bij Diest verscheen. De Duitsers werden op gewerschoten onthaald door onze troepen, die twee huzaren in het zand deden bijten, terwijl de overigen op de vlucht sloegen.

Antwerpen, 18 augustus. Een officieel bericht van gisterenavond 11 uur behelst, dat Duitse cavaleriepatrouilles rond Geel en Mol (in de streek tussen Diest en Turnhout gelegen) zijn gesignaleerd. Kalmte wordt aanbevolen.

Brussel, 18 augustus. De commissie, die de opdracht heeft feiten te verzamelen, strijdig met de oorlogswetten, en waarvan de minister van justitie voorzitter is, heeft, naar zij nader aangeeft, opnieuw bewijzen in handen gekregen van verschillende, door de Duitsers gepleegde, gruwelen.

19 augustus 1914

Brussel, 18 augustus. De Indépendance geeft van de toestand de volgende samenvatting, die wellicht een vingerwijzing kan zijn voor wat komen moet.

De gevechten, die in de laatste dagen hebben plaats gevonden, zijn op zichzelf staande ontmoetingen met min of meer belangrijke vooruitgeschoven Duitse afdelingen. Deze afdelingen waren in verbinding met de hoofdmacht der vijandelijke ruitery. Zij dwalen hier en daar rond, zoeken op ons gehele front het terrein te verkennen en zich op de hoogte te stellen van onze middelen van verdediging achter onze voorpostenlijn. Van groot belang zijn deze bewegingen niet, daar elke tegenaanval ze verijdt. Dit is gebeurd met een Duitse cavalerie-afdeling die zondag in zuidoostelijk Brabant werd verstrooid. Het gevecht bij Dinant, waar de Fransen de Duitse aanvallers krachtig terugwierpen was veel ernstiger en van dezelfde aard als de overwinning, die de Belgen donderdag bij Halen en Diest behaalden.

Brussel, 18 augustus. Volgens de Patriote is hedenochtend te Sterrebeek (10 km ten oosten van Brussel) een Duits vliegtoestel door soldaten naar beneden geschoten. Er zat een gewapend officier in. Men vond militaire inlichtingen op hem. Na te zijn aangekomen wilde de officier nog op de Belgische soldaten schieten. Beide benen werden hem verbrijzeld.

Brussel, 18 augustus. Volgens de Soir heeft de Bulgaarse militaire attaché te Parijs de Bulgaarse officieren, die zich in vrij grote getallen in België bevinden, medegedeeld, dat de Bulgaarse regering hen machtigt, in het Belgische leger dienst te nemen.

Brussel, 18 augustus. De Patriote meldt dat hedenochtend te Leuven drie spionnen terechtgesteld zijn, een Duitser en twee

Belgen. Volgens het zelfde blad zou de Duitse kroonprins de gewonden te Herk hebben bezocht, en zouden vliegtoestellen, waarvan de nationaliteit niet viel vast te stellen, boven het koninklijk paleis te Laken hebben gevlogen.

Antwerpen, 18 augustus. Half elf op de Keyserlei: veel volk voor het station omringt vluchtelingen, die de avondtrein aanbrengt. Ik spreek met mensen uit Scherpenheuvel (Mont Aigu bij Diest); heel hun dorp is leeg. Anderen uit Heist-op-den-Berg zeggen dat de uhlanen op een uur afstand zijn.

De gevechten bij Halen.

Een ooggetuige van de gevechten bij Halen van verleden woensdag schreef daarover in het Handelsblad van Antwerpen onder meer:

De dag is warm geweest. De Duitse legermachten, die in de omtrek van Visé de Maas overtrokken, hebben gepoogd Brussel te bereiken. Ze hebben onze liniën op twee punten aangetast.

In de nabijheid van Diest konden wij het gevecht volgen. Van 's morgens liet zich reeds het kanon horen, de manschappen der genie, die gelast waren de brug over de Gete te doen springen, hadden maar juist de tijd om hun werk te verrichten, toen de eerste vijandelijke ruiters reeds kwamen aansnellen.

Onze voetgangers en onze artilleristen in voldoende getal, kwamen toen in de dans om de vijand te weerhouden. Onze kanonnen, in goede posities opgesteld, veroorzaken de vijand ernstige verliezen, en deze stelt nu ook zijn batterijen op.

Plotseling ziet men, te midden van een kanonnade de Mecklenburgse dragonders opdagen, maar in tamelijk mager getal ten gevolge van de verliezen van de vorige dagen.

In grote galop stormen ze vooruit in de richting de stad, maar zij stoten op een barricade van karren en wagens, waarachter onze voetgangers, een honderd in getal, hen opvangen.

Met het pistool vurend snellen de ruiters voort, maar onze mannen maken onder hen een schrikkelijke slachting, en geen enkele dragonder vindt zijn heil in de vlucht.

De gelukkigsten waren die welke zich overgaven; vier officieren. De anderen bleven tot de laatste man dood!!

De strijd bij Halen is eigenlijk geen voorpostengevecht geweest, doch, aldus dezelfde ooggetuige, een aanslag op Brussel, waaraan niet minder dan 5000 man, waarvan de helft ruitery met mitrailleurs en de helft infanterie en licht geschut, hebben deelgenomen.

Terwijl dit gevecht noordelijk geleverd werd, was een gelijke aanval meer zuidwaarts te Eghezée beraamd.

Ook deze is, naar onze lezers weten, afgeslagen.

Staatsminister Vandervelde, de leider der arbeiderspartij in België, socialist en antimilitarist, heeft met zijn vrouw in gezelschap van een medewerker van de Soir de militaire posten rondom Brussel bezocht om er met de soldaten te gaan spreken, en toen heeft zich, naar de journalist vertelt, het merkwaardige feit voorgedaan dat het "Le citoyen Vandervelde" op zeker ogenblik te machtig werd en men hoorde uitroepen: "Vive l'armée! Vive la Belgique!" En toen

deelde mevrouw Vandervelde sigaretten onder de soldaten uit. In welke wonderlijke tijd leven we, zegt de journalist.

Talrijke vluchtelingen uit Tienen (Tirlemont) komen te Brussel aan.

Brussel, 19 augustus. In de vooravond zijn hier uit Aarschot en Diest een aantal vluchtelingen aangekomen, die de wijk hebben genomen voor de aankomst der Duitsers.

Londen, 19 augustus. De Times-correspondent in Brussel klaagt over de grote moeilijkheden, waarmee de oorlogscorrespondenten in België thans te kampen hebben. Die waren toch al groot, maar door het bevel der Franse en Belgische legerautoriteiten om geen Engelse oorlogscorrespondenten meer bij de troepen toe te laten, is het werk nog veel moeilijker geworden. De correspondent geeft staaltjes van de thans ondervonden moeilijkheden.

Zondagavond zijn de eerste gekwetsten van de slag bij Halen te Brussel in het tot Rode Kruishospitaal ingericht koninklijk paleis aangebracht. Het waren er 14, aan wie door de schildwacht bij hun aankomst militaire eerebewezen werd. Koningin Elizabeth der Belgen wachtte met de geneeskundige staf van het hospitaal de gewonden af en zij stond de doktoren bij in het verlenen van de eerste hulp. Maandagochtend in de vroege is de koningin de 14 gekwetsten, allen Belgen, komen opzoeken. Zij had bloemen meegebracht voor de ziekenzalen en met elk der gewonde soldaten sprak zij op de haar eigen innemend eenvoudige wijze.

20 augustus 1914

Brussel, 19 augustus. volgens de Peuple hebben de Duitsers opnieuw een aanval gedaan op Diest. Gisteren namiddag schijnen zij met een grote macht te zijn teruggekeerd.

Volgens de Dernière Heure hebben de Duitsers, na het station van Diest te hebben geplunderd, de stad beschoten, waarvan de inwoners in paniek op de vlucht zijn geslagen.

Ook zou het Duitse geschut Tienen gebombardeerd hebben.

De Duitse voorhoede was gisteren met een vooruitgeschoven troepenmacht tot dicht bij de Belgische stellingen ter verdediging van Brussel genaderd en had zich daar voor de nacht gelegerd. Een verrassing zou mogelijk zijn geweest, indien niet een Belgisch vlieger de vijandelijke positie had verkend en geschat en tijdig de generale staf had gewaarschuwd. Ruitery werd er toen op uitgezonden en na enig heen en weer trekken van de Duitse infanterie trok deze zich terug.

Brussel, 19 augustus. Volgens La Gazette (aan wier mededeling omtrent de toestand in de streek van Geldenaken (Jodoigne) en Gembloux in ons avondblad reeds iets ontleend is. Redactie) is in die streek dezer dagen het volgende voorgekomen: De vijandelijke cavalerie, waaraan nogal talrijke troepen voorafgingen en die men op 15.000 man schat, was genaderd tot bij Gembloux naar de ene kant, tot Waver aan de andere kant en rechts tot aan Jodoigne. Zo lagen een 1000 man bijvoorbeeld in een bos op 5 km van Gembloux en twee of drie andere duizend te Sint-Truiden op het kruispunt der wegen van Hoei, Germez, Waver en van Charleroi-Tienen, via Fleurus, Gembloux en Jodoigne. Van daaruit zijn de afgezonderde troepen vertrokken, die 24 uur lang, van zondagmiddag tot maandagmiddag, om Gembloux zijn gebleven en waarvan een tiental mannen tot bij Sombreuse zijn genaderd, hetgeen hun trouwens het leven heeft gekost, gedood als zij zijn door Franse dragonders.

Brussel, 19 augustus. Verschillende Tauben zijn gisteren over het koninklijk paleis te Laken gevlogen.

Brussel, 19 augustus. Klobukowski, de Franse gezant te Brussel, heeft zich in de middag naar Antwerpen begeven.

De Belgische regering heeft maatregelen genomen om machtiging te verlenen tot de uitgifte van voorlopige verblijfpassen aan verschillende categorieën van Duitse onderdanen, die verblijf houden in bepaalde delen van België.

Deze tijdelijke verblijfpassen (permis de séjour) zijn geldig tot 1 september 1914, maar kunnen verlengd worden en zullen worden uitgereikt door de burgemeester der woonplaats van de Duitse onderdaan en zijn alleen geldig voor die gemeente.

De verblijfpassen zullen slechts worden uitgereikt:

- 1, aan te goeder naam bekend staande Duitsers, die hun land hebben verlaten zonder de bedoeling er weer terug te keren;
- 2, aan de Duitsers, die gehuwd zijn met Belgische vrouwen of die in België geboren kinderen hebben;
- 3, aan religieuzen van Duitse nationaliteit, behorende tot een in België gevestigde orde, mits zij een zekere tijd in het land verblijf hebben gehouden en sedert hun komst zijn ingeschreven in de bevolkingsregisters;
- 4, aan gezelschapsdames, gouvernantes, vrouwelijke bedienden van te goeder naam bekende meesters, als zij zijn ingeschreven in de bevolkingsregisters.

De Duitsers, die behoren tot een van deze categorieën, moeten zich rechtstreeks wenden tot de burgemeester van de Belgische plaats, waar ze woonplaats hebben. Na aldus een verblijf pas te hebben gekregen, zullen zij goed doen met een pas (laisser-passer) aan te vragen aan de militaire gouverneur der provincie, door welke zij in België willen terugkeren.

Berlijn, 20 augustus. Onze troepen hebben bij Tienen (Tirlemont) een batterij zwaar veldgeschut en een vaandel veroverd. Tevens maakten zij daar vijfhonderd man krijgsgevangen.

21 augustus 1914

De Duitsers in Brussel.

Berlijn, 20 augustus. De Duitse troepen zijn vandaag Brussel binnengetrokken.

Parijs, 20 augustus. Een officiële bekendmaking luidt: Duitse cavalerie heeft Brussel bezet.

Het Belgisch leger is op Antwerpen teruggetrokken.

De strijd in België.

Brussel, 19 augustus. Hedenmorgen heeft het Belgische hoofdkwartier met vrijwel alle soldaten Leuven verlaten, nadat de Duitsers de plaats hadden bestormd. Hoe die bestorming afgelopen is, weet ik niet. Want ik heb niet gewacht tot de paar 100 Belgische soldaten uit hun stellingen zouden zijn gedreven. Ik ben onmiddellijk met mijn auto teruggekeerd, toen ik de voorlaatste barricade had zien nemen, teneinde van Brussel uit een kort telegram te kunnen sturen. Kort moest het zijn, want voor korte telegrammen weet ik nog een weg om ze over te krijgen. De langere

moeten het hoofdkantoor passeren en dan maakt de censor er ontzettende coupures in. Ook de post is dikwijls niet makkelijk en houdt de brieven zeer lang op of zendt ze in het geheel niet door. Dit telegram wordt echter door een terugkerend Nederlander meegenomen en zal dus goed overkomen.

Uit de officiële en niet officiële berichten die Nederland bereikt hebben, zal men reeds hebben opgemaakt dat er in de afgelopen week voortdurend is gevochten op de lijn Dinant-Namen-Tienen-Diest. De waarde van deze gevechten te beoordelen gaat niet aan, want beslissende slagen zijn er nog niet geleverd. Soms trokken de Duitsers hier en daar terug, zodat het leek alsof ze van verdere aanvallen af zouden zien, maar gedurende de laatste drie dagen rukken ze weer krachtiger voort. De bevolking vlucht voor ze uit naar Brussel toe en de wegen rond Brussel zijn dag na dag vol mensen, beladen met pakken en zakken, de gezichten bleek van angst.

Karren, met paarden en ossen bESPannen, trekken met ze mee. Aan de Gare du Nord komen die lieden aan, die nog per trein de hoofdstad konden bereiken. Overal in de dorpen, die binnen het gevechtsterrein vallen, zijn de huizen gesloten en zijn de bewoners naar elders vertrokken, een neerdrukkende stilte hangt in de vredige dorpsstraten en over de klimmende en dalende landwegen, door veld en bos. Het vee is reeds lang weggedreven, zodat de motoren van de lege automobielen met hun harde slag een verontrustend lawaai maken in de verlaten streek. Die militaire auto's zijn met de vluchtelingen het enige wat nog aan leven doet herinneren in de dorpen waar gevechten te verwachten zijn. Toch moet het hier nadrukkelijk gezegd worden dat noch het Duitse leger noch het Belgische leger beslissende veldslagen hebben gewonnen. Slagen van belang moeten nog komen en hetgeen tot dusver is

gebeurd behoort tot het voeling krijgen met elkaar. Daarmee beoordeel ik echter niet de waarde van het voortrukken door de Duitsers tot nu toe, maar zoals ik reeds zegde, en dat is iets van belang, het Belgisch hoofdkwartier is hedenmorgen verlegd naar Mechelen. Toen ik de weg van Waver naar Leuven langs reed merkte ik al gauw dat er iets op handen was. De weg over de met bossen bezette heuvelen was totaal verlaten en er hing een sombere stilte. De wrakken van drie militaire auto's in dit doodse bos maakten het aanzien nog droefgeestiger; soms kwamen er uit zijwegen troepen vluchtelingen aan met ossenwagens en toen een Engelse cinemaman, die mij vergezelde, zijn toestel op hen richtte, begonnen de arme mensen luid te klagen, want ze dachten dat het toestel een mitrailleur was. Op de open plekken zagen we de verkennende troepen gendarmen en lansiers, de omtrek afrijdend.

In Leuven bleek de gehele troepenmacht, op achthonderd man na, reeds te zijn afgetrokken in de richting Mechelen; die achthonderd man hadden zich opgesteld op de weg Leuven-Tienen, even buiten de stad. De weg loopt daar omhoog door bossen heen en op het hoogste punt stonden twee mitrailleurs die naar het oosten toe de weg bestreken. Links van hen, gedekt door bosjes, had men een twaalftal stukken veldgeschut neergezet, met daarbij een kleine afdeling dragonders voor bescherming. Die moesten eventueel een plotselinge aanval uit het noordoosten voorkomen, zodat de mitrailleurs veilig terug zouden kunnen trekken. Meer naar de stad toe, op de weg waar de mitrailleurs stonden dus, had men een barricade gemaakt waarachter een veertigtal soldaten om de weg te bestrijken, zodra de mitrailleurs terugtrokken. Nog meer terug bij de spoorbrug lagen een driehonderdtal soldaten klaar om te vuren, terwijl de houten brug gedynamiteerd was. Maar laat ik het direct zeggen, alles was berekend op het dekken van de terugtocht, niet op het verdedigen van de totaal onbeschermd stad Leuven. Om 11

uur 30 in de morgen reed een patrouille lansiers uit om de vijand te verkennen; reeds even voorbij de mitrailleurs stuitte men op Duitsers en het paffen begon. Blijkbaar was het een sterke afdeling die daar op 500 m afstand van ons naderde, tenminste de lansiers keerden in galop terug met zes à zeven paarden zonder ruiters. Het vuren duurde voort en begon nu in een wijde boog voor ons uit waarbij de eerste kogels fluitend over onze hoofden gingen; dan begonnen de mitrailleurs te slaan met een regelmatig klak klak klak. Dat deed het Duitse vuur even verstommen, maar spoedig kwamen de kogels weer fluitend onze kant uit. Ik bestreek met mijn kijker de weg, waar de mitrailleurs stonden, die weer lustig klak klakten. De soldaten waren druk in de weer daar om de weg vrij te houden, maar plotseling werd het vuur te hevig en zag ik ze terugtrekken.

Wij reden nu ook terug met onze auto tot over de spoorbrug en volgden daar verder het gevecht. Links in het veld kwamen de Duitsers ook opzetten en een van hun veldstukken schoot in de richting van de Belgische artillerie; die begon toen onmiddellijk met terug te trekken, zoals ook de soldaten achter de barricade deden. Het was niet nodig de aftocht te dekken want de infanteristen hadden tijd genoeg kalm terug te komen; ook de bereden Belgische verkenners, die nog in het veld links en rechts waren, kwamen terug galopperen met achter hen aan een 10 à 12 gewonde paarden zonder berijder. De troepen trokken langzaam op de weg naar Mechelen aan, gedekt door de soldaten die nog bij de spoorbrug achterbleven. Ik sprong met mijn Engelse vrienden in onze auto en heb u uit Brussel geseind dat Leuven door het hoofdkwartier was verlaten en de Duitsers op de plaats aankwamen. Toen ik de spoorbrug verliet zag ik in de omtrek al verscheidene zware rookkolommen omhoog gaan van in brand geschoten huizen en in Leuven zelf haalden de mensen de Belgische kleuren binnen. Het zal

niet lang meer duren of ik zal u van ernstiger treffen kunnen vertellen.

De Duitsers rukken op Brussel aan.

Brussel, 20 augustus. Nadat ik voorgaande had geschreven is de toestand alweer veel veranderd; de hoofdmacht van de Belgen is op Mechelen teruggetrokken, maar heeft op de weg Mechelen-Leuven en op de weg Brussel-Leuven grote troepenmachten achtergelaten om de vijand op te houden, zodat men een rustige aftocht op Mechelen en eventueel daarna op Antwerpen had. Het is me gebleken dat geen brieven van me zijn doorgekomen (ook de telegrammen niet. Redactie), en dat lot onderging iedere correspondent die niet zelf zijn kopie naar Nederland kon brengen. Met de grootst mogelijke strengheid is voorkomen dat nieuws omtrent de troepenbewegingen het buitenland bereikte. Daarom ben ikzelf naar het eerste het beste Nederlandse grensstation gekomen over Gent, omdat de lijn Brussel-Antwerpen misschien heden al niet meer bereden zal worden. Alles wees er gisteravond op dat er iets ernstigs te gebeuren stond in Brussel. Wij met onze auto waren vrijwel de eersten die het nieuws van de bezetting door de Duitsers van Leuven binnenbrachten, maar al spoedig na ons brachten ook de gevluchten het nieuws en daarmee begon de eerste ongerustheid zich te ontwikkelen. Het Belgische leger was tactisch, zonder vechten teruggetrokken, dat was duidelijk. De burgerwacht begon zich inmiddels te verzamelen en werd per trein overgebracht in de richting Mechelen en Gent. Op de Place Rogier voor de Gare du Nord stroomde het volk weer samen als voor de oorlog, maar nu in een angstige woeligheid en niet in de geestdriftig krijgsvolgende stemming. Er klinkt iets klagends en iets sombers in het lang uitgehaalde geroep van de krantenverkopers. Een afdeling carabinieri komt het plein over

onder het zingen van “Aux armes citoyens! Fermez vos bataillons!”, maar het gezang wordt maar weinig overgenomen. Zelfs een auto waarin soldaten die op hun lansen Duitse helmen dragen, wordt bijna niet bejuicht; veertien dagen geleden zou dat een donderende toejuicing hebben doen galmen over het plein. Nu is het woelig maar stil; telkens ziet men mensen tezamen schieten naar één die zegt nieuws te weten. Daar zitten we nu, tien, vijftien Engelse en Nederlandse oorlogscorrespondenten bijeen. Het is ons gebleken dat van ons allen geen kopij is doorgelopen. Als de Duitsers binnenrukken, zullen de treinen stopgezet worden en de telegraafdraden afgesneden. We moeten dus eerst terug, om ons belangrijke nieuws mee te kunnen delen. Als de Duitsers binnenrukken ... ja die mogelijkheid begint werkelijkheid te worden.

Een bedenkelijk teken is dat Donohoe en Dillon, ervaren correspondenten die veel oorlogen meemaakten, onderscheidenlijk de vertegenwoordigers van de Daily Chronicle en de Daily Telegraph, de laatste trein naar Oostende hebben genomen. Zij hebben ook geen nieuws doorgelopen en zijn heengegaan om deze laatste gelegenheid waar te nemen. Een ernstig teken bovendien bevat het avondblad van de Indépendance: een oproep van de burgemeester om als de Duitsers binnen Brussel komen zich kalm te houden, niet te schieten maar hun ook geen nuttige diensten te bewijzen, schadelijk voor het leger. Dat betekent mijns inziens dat ze zullen komen, anders zou men de bevolking niet zulke doodsangst aanjagen. De karren met vluchtelingen, het gehele huisraad in de ossenwagen, komen nog steeds Brussel binnen van de zijde van Leuven, maar reeds begint een enkele kar Brussel aan de andere zijde te verlaten. Een korte krijgsraad volgt en zeven van ons, vier Engelsen en drie Nederlanders, besluiten per auto naar Gent te rijden, dan kan het nieuws naar Engeland en Nederland. Dus op de zoek naar een auto!

En na een anderhalf uur vinden we eindelijk een wagen, gelukkig een grote. De bagage wordt uit de verschillende hotels bij elkaar gesleept, bovenop de wagen geladen en de hoge hoop met riemen vastgesjord, en dan rijden we langzaam heen. De correspondenten die achterblijven doen het met geen vrolijk hart, ze moeten, want er is geen wagen meer te krijgen. Aan de Gare du Nord komt alles wat soldaat in Brussel is samen en stroomt in de treinen. De Belgische vlaggen worden hier en daar reeds ingehaald door erg angstige mensen terwijl de wapenhandelaren hun borden boven de ramen wegnemen of ze met verf overdekken, en toch hebben zich voor enkele van deze winkels groepjes mensen verzameld, die om wapens schreeuwen. Op de gezellige boulevard d'Anspach, vanmiddag nog zo vol vrolijk leven, is het nu een geloop en gedraaf alsof geheel Brussel waanzinnig is geworden. Men vreest wraak over de vernielde winkels van de Duitsers. Een treurig aanzien die boulevard d'Anspach in zo een ellende. Ik heb me de laatste paar dagen steeds verbaasd over de elegante vrolijkheid die bleef heersen in "Petit Paris", maar de verandering is wel plotseling gekomen.

Zo verlaat ik Brussel. Overal houdt de burgerwacht ons aan, maar onze chauffeur weet het wachtwoord en daar gaan we dan, vooruit! De donkere nacht in. Bij de barricades houdt de burgerwacht nog de wacht, zij het ook in geringe sterkte. Wat hebben ze de laatste dagen gewerkt, de dappere Brusselaars, om hun stad te omgeven met prikkeldraad en loopgraven. De trams stonden op de buitenwegen dwars over de weg en nu is het consigne "Brussel niet verdedigen!" In Gent vinden we voor ons zevenen één kamer, maar door het voortjakkeren van de laatste dagen met weinig slaap en onregelmatig eten, slapen we toch gauw, op de tafel, de sofa en de grond, en 's morgens komt onze chauffeur weer met andere vluchtelingen uit Brussel in zijn auto en met het nieuws dat zelfs de

laatste posten van de burgerwacht Brussel hebben verlaten. De Duitsers, zo gaat het zeggen, zouden Brussel bombarderen indien het verdedigd werd. Daarom heeft men de barricades opgebroken en de soldaten naar Mechelen en andere plaatsen gebracht.

Op de weg Brussel-Leuven is een artilleriegevecht begonnen tussen de daar opgestelde Belgische stukken en de aanrukkende Duitse artillerie. In wilde vlucht verlaat een groot deel van de bevolking Brussel op het horen van het kanongebulder.

De Duitsers rukken op Brussel aan en ik hoop je spoedig te laten weten hoe dat oprukken verder is gegaan.

Terneuzen, 20 augustus. Ik ben nog juist door de mazen van het net geslopen, door uit Brussel over Gent naar Sas van Gent te gaan. Op die manier heb ik tenminste nu eens eindelijk wat kopie kunnen wegstrijgen, want van mijn tochten door België is blijkbaar per brief en per telegram zo goed als niets overgekomen en het moge interessant zijn om de bezetting van Brussel bij te wonen, of het beleg van Antwerpen, maar van zoiets zijn alleen maar memoires te schrijven.

Reeds toen de treinen Brussel-Essen nog liepen en de telegraaf nog werkte, nam de post met een vriendelijk gezicht wel alles aan, maar zond niets door; voor de telegrammen moest men natuurlijk betalen, maar als ze niet doorgezonden werden, kreeg men daarvan geen mededeling en werd ook geen geld vergoed. Enfin, à la guerre comme à la guerre. Maar toen ik woensdagavond op de perrons van de Gare du Nord te Brussel met de stationschef sprak, kon die me reeds mededelen dat ik geen gelegenheid meer zou hebben Brussel per trein te verlaten, vandaar dat we de auto charterden en met zijn zevenen Gent bereikten.

Vanochtend was het aan het station in Gent weer het ellendige aanzien, dat ik de laatste paar weken al zo iedere dag zag, waar ik haast al gewoon aan raakte en ongevoelig voor werd. Telkens weer die jammerende vrouwen met van angst verwilderde gezichten, voortvluchtig zonder te weten waarheen, kinderen die huilend naar moeder of zuster zoeken en oude mensen beladen met pakken en zakken. Man, broer, zoon of vader is in de oorlog, misschien al gevallen of gewond, terwijl het huis is verlaten en men met wat te dragen was, vluchtte naar waar men hoopt een toevlucht te vinden. Als men die mensen maar aanspreekt, komt er al een zichtbare schrik over ze. En het is aandoenlijk die gewonden te zien, doodsbleek op de brancard, vaak met de dood al over het gelaat, anderen voortstrompelend met een lichte schotwond door het been of het gezicht, omwikkeld met zwachtels. Moeders en vrouwen wachten uur na uur buiten het station of haar zoon of man ook kan zijn bij het nieuw transport gewonden; dan barsten ze uit in tranen, als daar werkelijk de gezochte voorbij gedragen wordt.

Aan het station te Gent waren verscheidene Nederlanders, die deze laatste gelegenheid nog wilden waarnemen om terug te keren naar hun land. Het treinverkeer in de richting Antwerpen en Brussel stond totaal stil, alleen naar Oostende kon men nog vertrekken. Om die reden ook besloot ik niet te blijven achter de barrière Belgisch-Duitse leger. men heeft er ook trouwens in Nederland geen denkbild van hoe men als niet erkend oorlogscorrespondent behandeld wordt in een land dat in oorlog is. Het is weliswaar begrijpelijk, maar vervelend en afmattend, telkens weer dat aanhoudende ondervragen. Er zijn nu eenmaal geen oorlogscorrespondenten toegelaten bij de oorlogvoerende partijen en dus heeft men geen enkel recht, waarop men zich beroepen kan en het is merkwaardig hoe elke omstandigheid, elk ding verdacht wordt, wanneer men "verdacht" is. Het feit dat bijvoorbeeld een

burgerwacht vindt dat men ergens niet had moeten zijn, doet de volgende burgerwacht u arresteren; immers als alles in orde was, had de eerste u toch niet lastig gevallen.

Men begrijpt de ontzaglijke consternatie die zich van de bevolking meester heeft gemaakt, onmiddellijk na het aanrukken van de Duitsers en dat het terugtrekken van het Belgisch leger tot dusver nog niet anders inhoudt dan tactiek. Immers grotere gevechten hebben steeds nog niet plaatsgehad en verliezen, die terugtrekken zouden rechtvaardigen, evenmin. En toch, hoewel de Belgische regering officieel verklaart dat men zich houdt aan het defensieplan van 1859, het volk begrijpt daar natuurlijk niet veel van. Immers de Duitsers rukken door hun dorpen!

Het gehele terugtrekken van het Belgische leger gebeurt intussen tactisch en regelmatig, zoals ikzelf heb kunnen constateren. Op mijn autotochten door België kon ik de laatste drie dagen waarnemen hoe de terugtocht regelmatig begon, ook daar waar het nog niet nodig was; het aantal gewonden aan Belgische zijde is tot dusver niet groot en de grote slag zal nog moeten komen. Daarvoor hoop ik voor de derde maal België binnen te kunnen trekken, maar dan aan de kant die me mogelijk maakt af en toe van mijn kopij af te komen.

Londen, 20 augustus. Het Engelse persbureau maakt bekend dat het Belgische leger voor de overmacht heeft moeten terugtrekken. De gemeenschap met Brussel is sedert hedenochtend moeilijk geworden. Het Belgische leger heeft op bewonderenswaardige wijze zijn taak vervuld, die daarin bestond, dat het de opmars van de vijand moest tegenhouden en de bondgenoten in staat stellen hun concentratie ongehinderd te voltooien. De terugtocht der

Belgische troepen werd sedert enkele dagen reeds verwacht en was nodig geworden door de strategische toestand.

Londen, 20 augustus. Philip beschrijft in de Daily News hoe hij op zijn terugkeer van Brussel naar Antwerpen een hele compagnie Belgische infanterie en artillerie heeft ontmoet, die van Leuven wegtrok. Ze marcheerden in volmaakte orde.

Het gerucht ging dat het hoofdkwartier was verplaatst. Ik ging, aldus de correspondent, ijlings op weg naar Leuven en vernam daar spoedig wat er aan de hand was. Een troepenmacht van 8000 man of misschien meer was in de loopgraven achtergelaten om de terugtocht te dekken tegen de Duitsers, die van drie kanten aanrukten, van Diest, Tienen en Hamme Mille (ten zuiden van Leuven).

De bevolking heeft een onberedeneerde angst voor de Duitsers en vlucht in massa van Leuven.

Londen, 20 augustus. In een telegram uit Oostende aan de Daily News beschrijft Smith de vlucht uit Brussel, die was aangevangen, toen bekend werd gemaakt, dat de zetel van de regering naar Antwerpen zou worden overgebracht. Ofschoon de uittocht door geruststellende mededelingen van de regering wat tot staan was gebracht, werd hij hedenmiddag met nieuwe kracht hervat. Treinen vol vluchtelingen kwamen in Oostende aan, en het kostte grote moeite, daar een onderkomen voor hen te vinden.

Londen, 21 augustus. De militaire correspondenten van de bladen prijzen de moed en de wijsheid van de Belgen, waar zij Brussel hebben opgegeven en zich een onmiddellijk een nationaal verlies hebben getroost ten bate van het algemene veldtochtplan. Zij wijzen ook op het gevaar voor de Duitsers, nu deze een ongeslagen

en sterk leger schijnen te willen overvleugelen, terwijl twee bijzonder sterke vestigingen, Antwerpen en Namen, oningenomen aan hun beide flanken staan.

22 augustus 1914

Aan de commandant van de eerste afdeling artillerie te Kumtich.

Nota van inlichtingen, ingewonnen omtrent het gedrag van de Duitse ruitery te Orsmael en Neerhespen op 10 11 en 12 augustus:

1. Feiten, vastgesteld door de boere Jef Dierickx van Neerhespen.

Een grijsaard uit de gemeente kreeg een gebroken arm op drie plaatsen boven elkander en werd daarna aan de voeten opgehangen en levend verbrand.

2. De genitaliën werden verschillende personen uit Orsmael afgesneden; jonge meisjes en kinderen werden verkracht.

3. Een karabinier, gewond en gevangen genomen, werd opgehangen en de Belgische soldaat, die hem verzorgde, werd gefusilleerd tegen een telegraafpaal aan de weg van St. Truiden.

Parijs 22 augustus. Troepen Duitse cavalerie trekken in westelijke richting door Brussel. Ze worden gevolgd door een legerkorps.

Londen, 22 augustus. De Daily Express vernoemt uit Oostende, dat er gisterenochtend een ontmoeting plaats heeft gehad tussen de verbonden en de Duitsers op een punt, dat waarschijnlijk ten zuidwesten van Brussel ligt. De uitslag was gunstig voor de verbonden. Er zijn uhlanen te Waterloo gezien. Officieel wordt gemeld, dat er te Brussel volkomen rust heerst.

Londen, 20 augustus. Young, de oorlogscorrespondent van de Daily News meldt: Laat in de avond verliet ik Brussel weer en trachtte in de duisternis naar Leuven te komen. De achterhoede der vluchtende scharen en de konvoien van gewonden ontwijkend, en veilig verborgen door zijlanen, verwijderde ik mij langs grindwegen van mijn thuisbasis. Ik vorderde door om de vleugel van de terugtrekkende Belgen heen te gaan en mij in de richting te begeven van twee brandende boerenwoningen.

Enkele kleine gevechten waren nog gaande, zoals men te horen en te zien kreeg. Belgische dekkingsafdelingen van niet groten getale offerden zich bereidwillig op, om de strategische terugtocht op zijn noordwaartse zwenking te beschermen. Beneden de langzaam afdalende helling van een veld, op welks hoogte het opvlammen van het geweervuur was te zien en het langdurig geklikklak van de mitrailleuses gehoord werd, en waar een afdeling nog voor het laatst stand hield, vond ik een schuilplaats.

Ik had mij westelijk van de terugtochtlijn over de velden begeven en verborg mij niet zeer gerust in het struikgewas van het geaccidenteerde terrein. Aan mijn linkerzijde hielden blijkbaar nog maar weinig manschappen een linie bezet. Boven mijn hoofd floten voortdurend de kogels.

Spoedig kwam het geraas van een motor langs een onzichtbare weg in de laagte aan en een van de Duitse auto's, met een mitrailleur beladen, nam een stelling in in de rug van de Belgen en begon te vuren.

Door middel van auto's hebben de Duitsers bij deze overstelpende voorwaartse beweging licht geschut en infanterie naar voren gebracht met de spoed van cavalerie.

Uit enkele losse schoten, die naderbij kwamen, bleek, dat de manschappen boven mij hard terugliepen. Een van hen, die zo strompelde, dat ik zijn stappen kon horen, was blijkbaar gewond en staakte zijn vlucht, zoals uit het geluid bleek, vlak bij mij. Na een tijd kreeg ik hem in dezelfde greppel onder het struikgewas, waar ik zelf zat.

De auto met de mitrailleur reed toen dicht langs onze plaats heen. Na deze hoek te hebben schoongeveegd, hadden de Duitsers blijkbaar wat beters te doen gekregen.

Het vuren boven en beneden hield op.

Na lang wachten slaagde ik erin de gewonde, jonge soldaat, behorende tot een regiment, waarmee ik nog de vorige week had gepraat, naar een verlaten hoeve aan de weg beneden ons te krijgen. Hij was slechts aan de arm gewond. Ik verliet hem verbonden, opdat het Rode Kruis hem zou halen. Langzaam keerde ik langs de brandende hoeven naar mijn uitgangspunt terug.

De rit, die volgde, zal ik niet gauw vergeten. Wij renden zo hard wij konden langs sombere wegen. Eens beval men ons stil te houden. Maar wij renden voort. Achter ons vloog een kogel. Aan het schieten van de burgerwachten waren wij echter vrijwel gewend geraakt.

Later zal ik misschien gelegenheid vinden om een verhaal te schrijven "Van de vermetele chauffeur", die 50 km met mij door de nacht is gereisd. Zijn koelbloedigheid en bekwaamheid bij deze gelegenheid stelden hem ook ditmaal weer in staat een van zijn kranige stukjes te volbrengen.

Er was deze nacht geen gelegenheid om nog rust te nemen, want het was duidelijk dat Brussel vandaag zou worden bezet. Wij hadden beloofd om, mocht het daartoe komen, een angstige moeder met haar kinderen mee te nemen. Toen wij die belofte deden, had het een verwijderde mogelijkheid geleken; maar thans waren wij al bijna afgesneden. Binnen enkele uren zouden alle wegen naar Brussel door de vijand zijn afgezet.

Om 3 uur was de auto onderweg en wij probeerden wat te slapen. Maar het scheen slechts een ogenblik later, toen wij in een dorp geroep hoorden en het geklos van klompen. Even daarna kwamen twee Duitse bereden manschappen in grijze uniformen door de straat. Het scheen wel of zij de inwoners van het dorp wilden uittarten om op hen te schieten, ofwel zij waren er volkomen van overtuigd, dat het ganse district ontruimd was. Later hoorden wij van vrouwen dat er meer soldaten waren die aan de buitenrand van het dorp waren gebleven. Met een zucht van verlichting zag de bevolking hen aftrekken in de richting van Leuven.

Later in de morgen zagen wij een heel ander schouwspel. De Duitsers waren reeds bijna in Brussel.

Ze deden hun intocht als ware het in parademars. De ellende en de verschrikkingen van de slagvelden lagen achter hen; zij trokken op hun gemak door het open terrein, terwijl de overgave der stad hun was toegezegd. De versperringen bij de buitenwijken van Brussel opgericht, werden weggeruimd; de barrières van tramwagens werden opzij gezet, de prikkeldraadheiningen doorgeknipt; de wapens der burgerwachten werden op hopen gestapeld.

Wij wachtten de intocht der Duitsers in Brussel.

De enige intocht in Brussel, die ik vrijwillig wil bijwonen, zal de terugkeer zijn van de gebruide, vermoeide, maar opgewekte kleine Belgische soldaten, die wij hebben leren bewonderen en liefhebben in hun strijd tegen de overmacht. Ons eerste werk in Brussel was, het slechte nieuws te melden aan wie het aanging, en ons reisgezelschap van aardige kindertjes van vijf, zes en acht bijeen te garen.

De meeste auto's waren reeds de vorige dag vertrokken en voor ons zagen wij tal van wagens, karren, fietsen en mensen die met bundels van hun have de wijk namen. Nu en dan troffen wij langs de weg rustende vrouwen aan, die een potje kookten.

Verder op de weg werd het passeren veel lastiger en telkens werden wij aangehouden door burgerwachten, die onze papieren nakeken aan hun thans pathetisch overbodig geworden barrière. In een der grotere plaatsen werd onze auto bijna in beslag genomen; maar met een beroep op de veiligheid van de kinderen, die wij bij ons hadden, werden we doorgelaten.

Op een andere plaats werden wij een uur opgehouden, omdat het bericht was ontvangen, dat er Duitse spionnen in een auto op de weg waren gezien.

Daily Chronicle en Daily News betogen, dat de Brussel opgelegde oorlogsschatting van 200 miljoen inbreuk maakt op de conventie van Den Haag van 1899. Bovendien is het een monsterachtige onrechtvaardigheid tegenover het land, waar de Duitsers zo onbarmhartig zijn binnengedrongen.

Sarolea, de Belg, die professor is te Edinburgh, seint aan de Daily Chronicle, dat Hallet, de Brusselse wethouder van financiën, hem

heeft gezegd dat met geen enkel dwangmiddel zelfs maar een gedeelte van die som opgebracht zal worden.

Londen, 22 augustus. De correspondent van de Times geeft, naar verhalen van donderdagnacht gevluchte inwoners, een beschrijving van de intocht der Duitsers in het zwijgende Brussel. In het centrum, zo vertelt hij, waren de inwoners aan weerskanten van de weg, die de Duitse troepen volgden, samengestroomd. Zij zagen bleek van woede en vrees. Er werden geen schoten afgevuurd en de Duitse soldaten deden eenvoudig als hun gelast was. Men kan niet zeggen, dat zij over de schreef gingen van de gewone oorlogswetten, maar de arrogantie en het volslagen gebrek aan tact kwamen uit in het optreden der officieren, die de machteloze menigte spottend toelachten en tartend de Belgische vlaggen naar beneden haalden, die nog uit verlaten huizen wapperden en deze dan van achteren over hun paarden hingen.

Zij bevalen, volgens de Times correspondent, dat hotels en koffiehuzen geopend zouden worden en op de terrassen van cafés in de buurt van het Noorderstation gingen ze op luidruchtige wijze zitten eten en drinken en roken. Sommigen liepen naar boven in verschillende hotels in volkswijken, namen er kamers in bezit en zaten daar tot laat in de nacht voor de open vensters of op de balkons te roken en te drinken. Zij lieten, volgens de berichtgeving der Times, geen gelegenheid voorbijgaan om de arme Brusselaars te laten gevoelen, dat zij de overwinnaars waren en dat de bevolking niets was. In de openbare parken reden verscheidene Duitse officieren opzettelijk met hun paarden door de bloemperken heen

Londen, 22 augustus. Een correspondent van de Times, die in Brussel was, beschrijft hoe de Duitsers, na 2 uur de stad

binnentrokken. Zij werden voorafgegaan door bereden verkenners, daarachter kwamen cavalerie, infanterie, artillerie en genie met hun tros.

Een belangrijk onderdeel van de stoet werd gevormd door 100 automobielen, waarop machinegeweren gemonteerd waren.

De trommels werden geslagen, de trompetten gestoken. De soldaten zongen maar voortdurend de Wacht am de Rhein en Deutschland, Deutschland über alles.

Onder de troepen waren Brunswijkers, doodshoofdhuzaren en de Zieten-huzaren. Allen waren gekleed in het groengrijze uniform. Met vlugge stap kwamen zij de Leuvense straatweg af, en gingen langs de botanische tuin, naar het plein van het Noorderstation.

Op een fluit- en trompetsignaal, marcheerden de manschappen met de beroemde paradepas verder. Zij trokken door naar de heuvels van Koekelberg. Vele soldaten schenen door hun lange mars uitgeput en wankelden verder. Een ruiter lag bewusteloos over zijn paard. Maar terwijl de soldaten zo uur na uur voorbijtrokken, waren er sommige regimenten, die een uitstekende indruk maakten.

Van het 68e, het 40e en vooral het 26e toonde niet één der manschappen blijken van overmatige vermoeidheid, na de barre nachtelijke tocht, die ze hadden moeten maken. De troepenmacht die door Brussel is getrokken wordt op 35.000 à 40.000 man geschat. Zij worden door nog 150.000 anderen gevolgd. Het wordt algemeen beweerd, dat het leger op Maubeuge zal aanrukken.

In de cafés praten de officieren zonder enige terughouding over de plannen, zonder zich erom te bekommeren of er ook geluisterd werd door de omzittenden.

Zij zouden vrijdag tot Ittre, zaterdag tot Nivelles en zo verder zo vlug mogelijk naar Frankrijk gaan door de opening tussen Bergen (Mons) en Charleroi.

De gebeurtenissen van de afgelopen week maakten diepe indruk op het Engelse publiek. Militaire critici zeggen, dat de bezetting van Brussel was verwacht en niet van strategische betekenis is. Op de verbeelding des volks maakt het feit nochtans indruk, hier evenzeer als in België.

De oorlogsschatting, Brussel opgelegd, wordt hier sterk afgekeurd. De Times zegt dat de Duitsers een precedent scheppen, dat zij wellicht binnen enige weken zullen hebben te betreuren.

Antwerpen, 22 augustus. De overgave van Brussel wordt als volgt nader toegelicht:

Een Duits detachement bood zich te Schaarbeek aan, vragende om burgemeester Max te spreken. Hem werd gevraagd, of hij borg bleef, dat de Duitsers niet aangevallen werden of op geen ondermijnd terrein zouden stuiten.

Toen de burgemeester bevredigend antwoord gaf, moest hij die verklaring langs een door de Duitsers meegebrachte veldtelefoon aan de vijandelijke staf bevestigen, en daarna werd hem de verzekering gegeven, dat Brussel niet zou bezet worden, dat de vijand enkel de stad zou omtrekken en die verder met rust laten. Het hijsen der Duitse vlag werd niet gevegd.

Anderen schrijven het initiatief van de stap des burgemeesters toe aan koning Albert. Het onderhoud had donderdag te 6 uur 's ochtends plaats en werd bijgewoond door de gezant de Verenigde Staten, die verklaarde, dat zijn regering Brussel onder haar bescherming nam.

Te Aarschot hebben Pruisische soldaten de burgemeester doodgeschoten, alsmede enige inwoners, die hem vergezelden. Dit feit is in een officieel rapport aangetekend.

Van militaire zijde schrijft men ons:

Het vraagteken, geplaatst bij het Belgisch-Frans-Engelse leger in centraal België (zie avondblad van maandag), kan nu doorgeslagen worden, maar ook het Frans-Engelse leger. Uit de, steeds aanhoudende berichten van opmars van Franse en Engelse troepen naar België, dachten wij ons daar een gecombineerd leger. Men ziet nu weer, hoe weinig waarde aan die berichten is te hechten. Zelfs aan de officiële.

Het Belgische veldleger teruggedaan op Antwerpen, de Duitsers in Brussel! Brussel is geheel zonder versterkingen. Gelukkig, dat de barricades en loopgraven, door de bewoners aan de rand de stad aangelegd, zijn ontruimd. Weerstand hier geboden, had veel bloed gekost, zonder merkbare voordelen, en had waarschijnlijk van Duitse zijde tot krasse maatregelen aanleiding gegeven.

Wat nu? Zullen de Duitsers pogen, zich ook van de stelling van Antwerpen meester te maken, of zullen ze, onder achterlaten van een leger, dat het Belgische binnen Antwerpen moet opsluiten, doortrekken in zuidwestelijke richting naar de Franse grens? Mogelijk is ook, het één en het ander. De wens, zich meester te maken van Antwerpen, wordt niet enkel beheerst door militaire,

maar ook door politieke en economische overwegingen en op dit gebied wagen wij ons niet, omdat we voelen terzake niet deskundig te zijn.

Antwerpen heet zeer sterk, maar we weten, de nieuwe forten aan de buitengordel zijn nog niet alle gereed. Wat er in het voorterrein is opgeruimd, is ons natuurlijk niet bekend, ook niet of de tussenruimten der forten nu vrij zijn van dekkinggevende terreindelen. Bestaan deze wel, zoals hier en daar bij Luik het geval is geweest, dan is het de aanvaller mogelijk zonder bevuurd te worden, door te dringen.

Wij hopen niet, dat er onder u, lezers, iemand is, die uit de gebeurtenissen bij Luik de conclusie trekt, dat forten heel weinig waarde hebben. Meer in het bijzonder niet, omdat wij, Nederlanders, zoveel permanente versterkingen bezitten. Laten we, die scepticus, indien hij onder u schuilt, mededelen, dat in ons verdedigingstelsel forten worden beschouwd als steunpunten van de daartussen gelegen, doorlopende linie, die met geweren bezet, het daarachter gelegen terrein afsluit (wat eveneens het geval is met Antwerpens tweede linie, betrekkelijk dicht op de stad gelegen). Wij zijn in deze tijd natuurlijk extra huiverig over eigen verdedigingsmiddelen te spreken, misschien is daartoe later gelegenheid. Wat wij onze belagers zullen presenteren, lezers, is beslist "etwas nie dagewesenes".

Wat er ook met of tegenover Antwerpen gebeurde, de grote opmars der Duitsers naar Frankrijk zou worden voortgezet, en wel in breed front. Dit breed front is verkregen, nu ook de wegen noord van de Maas beschikbaar zijn. Tegenover dit nu verkregen voordeel, staat het nadeel van een week tijdverlies, een periode die de tegenstanders zich zullen hebben ten nutte gemaakt, tot betere

voorbereiding op de grote gebeurtenissen, welke nu spoedig zijn te verwachten.

23 augustus 1914

Antwerpen, 22 augustus. Het bericht over de door de Duitsers te Brussel geëiste oorlogsschatting van 200 miljoen frank wordt uit Parijs, maar niet uit ons land bevestigd. Eveneens wordt gemeld dat Namen gedeeltelijk bezet is. De *Matin* tekent erbij aan dat in werkelijkheid drie forten ten oosten van Namen door Duitse kanonnen op grote afstand beschoten zijn. In verband met het westwaarts trekken der Duitse ruitery vermoedt men dat sedert hedenmorgen een slag aan de gang is.

De burgemeester van Aarschot en zijn zestienjarige zoon zijn in tegenwoordigheid van zijn vrouw op de drempel van zijn huis door de Duitsers gefusilleerd.

Parijs, 22 augustus. Een officieel communiqué, vanmiddag om kwart voor drie openbaar gemaakt, zegt, dat de intocht der Duitsers te Brussel een smartelijke beproeving is voor de Belgen, die door alle Fransen wordt meegevoeld. Sedert de dag dat de Duitsers het Belgisch grondgebied hebben geschonden en Belgisch bloed heeft gevloeid om zich daartegen te verweren, zijn Frankrijk en België innig verbonden. Frankrijk is vastbesloten alles te doen om België van de indringers te bevrijden.

Wegens strategische redenen was het onmogelijk eerder met het Belgische leger samen te werken ter verdediging van het land, maar de verplichtingen die Frankrijk op zich heeft genomen zal het volbrengen en de samenwerking zal met de uiterste kracht worden doorgezet.

De Belgische generale staf spreekt thans het door ons met een vraagteken als onwaarschijnlijk gekenmerkte bericht, als zouden Luik en Leuven in Franse handen zijn, tegen.

Door het oorlogsterrein.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft ons:

Waar de Belgische posterijen en telegrafie mij gedurende de laatste week hebben laten werken voor hun prullenmand, zal het goed zijn, enkele feiten, die ik in de verduisterde brieven neerschreef, hier nog eens in onderling verband te herhalen. Want, daar het Belgische rijk op het ogenblik een groot slagveld is, heeft het verschillende dagen geduurd, voor ik "voeling" met de strijdende partijen kon krijgen, in die mate, dat ik tot op zekere hoogte de gang van zaken kon omvatten. En als ik nu even rustig nadenk over hetgeen ik gezien heb, dan kan ik me niet voorstellen dat het terrein van de grote strijd zich spoedig zal verplaatsen van Belgisch grondgebied. Ik geloof altijd nog dat reusachtige gevechten, misschien wel de beslissende gevechten, geleverd zullen worden in België en dat het Belgische leger daar een belangrijk werkzaam aandeel in zal hebben. Het gaat nog steeds niet aan bijzonderheden mede te delen over de juiste plaatsing van de verschillende strijdmachten, voor zover nog niet bekend.

Maar, zoals ik reeds in mijn telegram zegde, het terugtrekken van het Belgische leger maakte op mij niet de indruk dat dit geschiedde omdat het verslagen was. En nu achteraf, wordt mijn mening zeer versterkt dat het terugtrekken tactiek inhoudt die bepaald is in overleg met de meehelpende mogendheden. Want reeds na de overwinningen van het Belgische leger bij Halen, begon een langzaam zich concentreren op de hoofdmacht, terwijl het

zuidwaarts bij Tienen en Gembloux nergens tot vernietigend treffen kwam. En zonder dingen te verraden die nog geheim moeten blijven kan ik verklaren dat belangrijke Franse versterkingen op tijd aan het Belgische front hadden kunnen zijn als men tot het laatst toe stand had willen houden op de lijn Diest-Tienen-Namen. Doch voor het leveren van een grote slag achtte de Frans-Belgische partij het blijkbaar nog niet de geschikte tijd.

Wie als ik in het Duitse legerkamp geweest is, zal verbaasd hebben gestaan over de verbluffende voorbereiding.

Tot de laatste eetketel nieuw, de patroontassen, de uniformen, het leerwerk, alles nieuw. En een regelmatige orde heerste er, die ik eerder gezocht zou hebben in een manoeuvrekamp. Alles gaat systematisch naar de plannen, geleid door de flegmatieke officieren, die met het oogglas in het oog vechten.

Toen ik de legerkampen van de Fransen doortrok, had ik eigenlijk gedacht, na de onthullingen, dat er toch wel eens iets te ontdekken zou zijn dat niet in orde was. Dat dit in ieder geval zou zijn terug te vinden in min of meerdere verslagenheid van de soldaten. Maar ik was verbaasd daar dezelfde orde en regelmaat te treffen onder de tienduizenden mannen. De aanvoer van levensmiddelen, enzovoort, was prachtig in orde, de soldaten waren opgewekt en vol vertrouwen en de officieren rustig-vriendelijk, maar stipt.

De pers werd in beide legerkampen welwillend ontvangen, doch steeds zonder verder praten terug- of doorgestuurd. Ondanks het feit, dat ik door de Franse troepen trok onder Engelse vlag en in gezelschap van drie Engelsen, werd daar evenzeer gehouden aan het consigne: geen pers bij het leger.

Toch heeft die Engelse vlag me veel voordeel bezorgd. Op 16 augustus stond ik op de Place Rogier voor de Gare du Nord met de vraag in me: Hoe zie ik nu wat? Hoe krijg ik nu enig idee van wat er in België gebeurt? Ik had al van verschillende collega's gehoord, dat ze nu eens hier, dan weer daar opgehouden en teruggestuurd werden.

Juist op dat ogenblik schoot me een auto voorbij, waar voorop de Union Jack wapperde en waar drie Engelsen inzaten met de banden om de arm door de Belgische regering verstrekt. Ik dacht: nu of nooit, hield de auto aan en deed de heren het voorstel vierde man te worden tegen betaling van een vierde der kosten. Natuurlijk na me gelegitimeerd te hebben. Mijn voorstel werd onmiddellijk aangenomen en de eerste tocht naar de noordflank van het Belgische leger begonnen. Ik had nog geen officiële pas, geen laissez-passer, maar door me steeds bezig te houden met een sigaret of mijn aantekeningen, haalden de drie er me elke keer weer doorheen. Bovendien was het enthousiasme groot onder de Belgen als mijn tochtgenoten zegden "Journalistes Anglais" te zijn. En waar is nu jullie leger? werd dan gevraagd. In de laatste dagen kwam er een meer spottend toontje in die vraag, werd er zelfs reeds gemompeld dat de Engelsen België in de steek zouden laten. Een bewering die natuurlijk alle grond mist en eenvoudig hieruit voortkomt dat het Engelse leger zich tot dusver in de diepste geheimenis wist te hullen. Wie weet wie Lord Kitchener is zal ook daar niet verwonderd over zijn. Deze ijzeren soldaat heeft zelfs zozeer het geheimhouden gewild, dat op zijn verzoek de Engelse journalisten België moesten verlaten.

Ongelijk kan ik hem niet geven. Deze oorlog van vliegmachines en draadloze telegrafie kan geen snel verbreide geruchten toestaan, die misschien soms niet de volkomen waarheid zouden inhouden.

Ik heb in de laatste 14 dagen telkens weer gezien hoe geruchten zich verspreiden op een ongelooflijk snelle wijze en het gerucht dat de Duitsers door Hollands Limburg getrokken zouden zijn, was me het meest onaangenaam.

In de auto waarmee ik door het land trok, zaten onder andere mr. F. Danvers Yates, van de Warwick Bioscope, die overal waar hij kans zag zijn door samengeperste lucht gedreven bioscoop-apparaat liet draaien. Verder mr. Th. Grant, van de Daily Mirror. Ik heb hen beiden opnames zien doen, terwijl de Duitse kogels suizend langs hen heen kwamen. Dat waren altijd moeilijke ogenblikken voor me, want ik voelde dan de plicht op me rusten om de drie jongens weer in de auto te krijgen. Maar als er één in was, bleken de andere twee juist bezig weer ergens een mooie opname te doen; waren die twee weer naar de auto gehaald, dan bleek de derde in die tijd weer verdwenen om nog een kiek te maken. Kwam ik van mijn zoeken naar de derde terug, dan liet Yates zijn film weer aflopen op vooruitstormende soldaten, terwijl Grant een foto nam die tot titel zou hebben: "Cinema-man doet opnames in het gevecht", enzovoort.

Maar hun durf en hun vooraan moeten zijn, brachten me in vier dagen langs het gehele gevechtsfront, steeds juist tot langs de aanrukkende troepen. Er zat altijd weer even iets angstig in als we de laatste Belgische barricade passeerden en men ons daar zei: "U kunt passeren als U het wilt, maar de Duitsers zijn vanmorgen tot vlak in de buurt hier gezien." Dan tufte de wagen heel langzaam de verlaten weg op, terwijl wij aan elk huisje dat we ontmoetten, vroegen hoe ver de Duitsers konden zijn.

De meest zuidelijke tocht die we gemaakt hebben is tot bij Dinant geweest. In mijn brieven, die nooit België verlieten, heb ik steeds

sober geschreven en me onthouden iets te zeggen over troepenbewegingen, zelfs geen plaatsnamen genoemd. Ik was hierin plus royaliste que le roi, want de Belgische pers gaf steeds aanwijzingen over de troepen. En ondanks de onschuldige aard van mijn brieven, zijn ze toch aangehouden, evenals mijn korte telegrammen, die ik regelmatig verstuurde.

Het gaat niet aan de stand van zaken op het ogenblik te willen beoordelen, maar toch bleef mijn mening onveranderd dat het Belgische terugtrekken strategie inhoudt, bepaald in overleg met de Fransen en de Engelsen. Ook geloof ik zeker dat reeds binnen niet te lange tijd in België een grote slag geleverd zal worden.

Vóór ik mijn kopie van het bestormen van Leuven en het bezetten van Brussel over de grenzen had, heb ik nog enkele benauwde ogenblikken doorgemaakt. Om 11 uur 50 ging er een trein uit Gent, die om half-één ongeveer in Zelzate aan de grens moest zijn. Dat werd wel wat later, maar ten slotte stonden we toch in Zelzate. Een trein naar Holland ging er niet vóór 5 uur.

Onmiddellijk nadat ik mijn coupé verlaten had trad er een luitenant van de gendarmes naar me toe en vroeg me naar mijn papieren. Die waren spoedig in orde bevonden, maar de man vertrouwde het nog niet en ging met zijn handen langs mijn jas, waar hij spoedig mijn pak kopie in ontdekte. De consternatie was groot. Een heel verhaal over de terugtocht van het Belgische leger! Daar moest de commandant bij komen, en terwijl die gezocht werd, ging kostbare minuut na minuut voorbij. Mijn bagage werd doorsnuffeld en nog eens doorsnuffeld en onderwijl kwam het bericht van de commandant ... dat ik "maar zo nodig ter beschikking gehouden moest worden!" Geen kopie dus weg, misschien werd hij wel vernietigd. Ik zag mijn kopie, die ik zo ver gehaald had, van hand tot

hand gaan. Het was een gezicht om er wanhopig bij te worden en het gaf me inspiratie tot praten, als ik deed, toen ik geen enkele officiële laissez passer meer van de gendarmerie kon krijgen. Toen gelukte het me door praten “as a Dutch uncle”, als mijn Engelse vrienden zegden, de laatste laissez passer, die verstrekt is, los te krijgen. En nu gelukte het me eindelijk de geliefde volgeschreven blaadjes weer terug te bekomen.

Toen ik ze weer in mijn handen had, ben ik te voet van Zelzate naar Sas van Gent gegaan en heb daar op mijn eerlijke gezicht een fiets weten te huren voor Terneuzen, op conditie dat ik de fiets bij een zekere juffrouw Alida af moest geven. Na anderhalf uur stevig tegen wind in trappen kon ik die belofte volbrengen en meteen een kopie in handen van de telegraafbeambten geven. In Sas van Gent is ook wel een telegraafkantoor, maar daar stond één Morse-toestel en dus had het tenminste een dag geduurd voor mijn kopie over was.

Één ding viel me tegen in Terneuzen. Ik had gehoopt, eindelijk na veertien dagen slaap te kort komen, eens lang te kunnen blijven rusten. En toen bleek me tot mijn ontzaglijke teleurstelling, dat ik ‘s morgens om kwart voor vijf alweer op moest om de boot naar Vlissingen te kunnen halen.

Tot slot dit. Ik heb twee legers gezien die me beide in staat lijken en toegerust schijnen voor een geweldige worsteling. Om daar enigermate getuige van te zijn, zal ik trachten voor de derde maal België in te dringen, maar reeds weet ik dat de derde maal de moeilijkste zal zijn.

Men meldt ons uit Brussel op 19 augustus: In Brussel zijn op ruime wijze door het Rode Kruis voorbereidingen getroffen, om aan de

slachtoffers van de oorlog behoorlijke verzorging te kunnen verschaffen.

Tal van ambulancen zijn ingericht in hospitalen, fabrieken, grote woonhuizen, hotels, enzovoort. De centrale medische leiding berust in handen van de beroemde Belgische chirurg dr. Depage. Hij treft de ganse dag, bijgestaan door een grote staf van medewerkers, al de voorzorgsmaatregelen, opdat de medische arbeid van het Rode Kruis zo voortreffelijk mogelijk kan worden verricht, wanneer over enkele dagen gewonden in grote getale worden toegevoerd.

Aan de voorbereidingen van dit edele werk is op krachtige en kranige wijze deelgenomen door de Hollandse kolonie in België's hoofdstad. Haar voormannen, van wie in het bijzonder te vermelden zijn de heren Andriesse, de Stoppelaer, jonheer de Stuers, Jans, Brandel. Zij zijn de voorzitters der verschillende Hollandse verenigingen te Brussel. Ze hebben duidelijk de handen ineen geslagen, om een ambulance van de Hollandse kolonie te organiseren, die thans gereed is en stellig door inrichting en uitrusting de Hollandse naam tot grote eer zal zijn.

De Hollandse ambulance is over twee gebouwen verdeeld. De ene helft is ondergebracht in de fabrieken van Van den Bergh's limited, rue de Bonne. Daar zijn drie zalen ingericht voor de verzorging van 54 patiënten, terwijl voor volledige chirurgische behandeling de nodige vertrekken in orde zijn gebracht. De verpleegdienst staat hier onder leiding van de Nederlandse verpleegster zuster Haanstra, die ook deelnam aan een der ambulances naar de Balkan. De hele huishoudelijke dienst der ambulance wordt geleid door mevrouw Andriesse, echtgenote van de directeur van "Van den Bergh's limited", die beide onvermoeid arbeiden om alles zo

uitstekend mogelijk in te richten. De medische leiding der Hollandse ambulance berust in handen van dokter Van der Merschen en dokter Ardennois, geneesheren te Brussel, terwijl de beide Rotterdamse geneesheren dokter Van Rooy en dokter Kleipool, die in dienst van het Belgische Rode Kruis zijn getreden, door hetwelk zij aan de Hollandse ambulance zijn toegevoegd, met de heekundige leiding zijn belast. Ook werkt nog in deze ambulance een Hollander, die geneesheer te Leuven is, te weten dr. Knippenberg.

De andere helft der ambulance van de Nederlandse kolonie is ondergebracht in de gebouwen der fabriek van de heer Kaufman, ondervoorzitter van de Nederlandse kamer van koophandel, alhier. Ook daar is alles voortreffelijk ingericht en kan aan 60 patiënten verpleging worden verleend. De heer Kaufman wijdt bij voortduring zijn beste zorgen aan de goede werking van dit deel der ambulance.

Dokter Van Rooy en dokter Kleipool hebben zonder moeilijkheden de reis naar Brussel volbracht, werden met veel waardering door het Comité Médical van het Brusselse Rode Kruis ontvangen en vonden een gastvrij dak bij de heer en mevrouw Andriessse.

Het Duitse leger in de val?

De Star van vrijdag had het volgende exchange-telegram, donderdag uit Gent verzonden: "De verbonden troepen hebben de Duitsers een nederlaag toegebracht. Deze zijn gisterenavond met zware verliezen van Tienen (Tirlemont) teruggetrokken".

De Londense bladen hadden dat bericht al donderdagavond ontvangen, maar het op verzoek van het persbureau achter gehouden. Vrijdagmiddag had het tegen openbaarmaking echter geen bezwaar meer.

Indien, zo redeneerde de Star verder, de bondgenoten bij Tienen in aanmerkelijke sterkte zijn, komen de krijgsverrichtingen de laatste dagen in een nieuw licht. Woensdagavond ontruimden de Belgische troepen Leuven. Dit is gelijktijdig met de Duitse nederlaag bij Tienen. Brussel is donderdag door de Duitsers bezet. Naar het schijnt, zijn dus, terwijl de Duitsers westwaarts rukten, de bondgenoten van hun basis bij Namen noordwaarts gerukt, om de uiterste rechtervleugel der Duitsers af te snijden.

Deze opvatting wordt gesteund door het volgende officiële Belgische bericht, vrijdagmiddag door de exchange uit Gent overgeseind: "Het Belgische leger heeft stelling genomen om Antwerpen, teneinde met de bondgenoten samen te werken."

De Duitsers bevinden zich dus tussen twee legers. Brussel werd hen als een lokaas voorgehouden. Ze haptten erin. Nog een paar dagen en de val slaat dicht.

Aldus de Star.

In de streek om Waver (tussen Namen en Brussel) is de toestand eveneens onveranderd.

Volgens de Métropole was Brussel vrijdagavond slechts door 3000 Duitsers bezet. De uhlanen legerden bij de stations. De banken, de post, de beurs, de Grote Markt, alles is er kalm. Brussel is geïsoleerd.

Oorlogsschattingen.

De Duitse legeroverheid heeft aan verschillende Belgische steden en provinciën, die in de macht van de vijand gevallen zijn,

oorlogsschattingen opgelegd. Zo zou Brussel 200 miljoen frank hebben te betalen.

Deze gedwongen belastingen, wel te onderscheiden van de oorlogslasten, die bij vredetraktaat aan de overwonnen staat kunnen worden opgelegd, worden thans in België geheven krachtens artikelen 49 en 51 van het reglement op de oorlog te land, zoals dit ter tweede Vredesconferentie is gewijzigd, en dat zowel België als Duitsland bindt (zie Nederlands staatsblad van 1910 n° 73).

Volgens de genoemde bepalingen mogen in een door een vijandelijk leger geoccupeerd gebied door de vijand, behalve de aldaar reeds bestaande belastingen (artikel 48), de belasting bij wijze van straf (artikel 50), en de belasting in natura of de rekwisities (artikel 52), ook nog bijzondere oorlogsschattingen in geld geheven worden. Deze oorlogsschatting mag echter niet zijn een ongelimiteerde uitzuiging van de bevolking, waardoor immers het grote beginsel der onschendbaarheid van de particuliere eigendom in de oorlog te land langs een omweg zou geschonden worden. Daarom bepaalt artikel 49, dat de schatting slechts mag geheven worden tot een bedrag nodig voor de behoeften van het leger of het bestuur van het geoccupeerde gebied, en is een rechtstreekse stijving van de vijandelijke schatkist, zoals men die kent bij een oorlogsschatting krachtens vredesverdrag, uitgesloten.

Artikel 51 geeft nog enige waarborgen ter uitsluiting van willekeur bij de heffing. Deze kan slechts plaats hebben op bevel en onder verantwoordelijkheid van een bevelvoerende generaal. Zoveel mogelijk zal bij de heffing gevolgd worden het in het geoccupeerde gebied geldende belastingrecht. En ten slotte is nog uitdrukkelijk gezegd, dat slechts tegen ontvangstbewijs mag geheven worden.

Wat is de sanctie op deze op papier zeer bevredigende regeling? Welke vergoeding bestaat er, zo de schatting de bovengenoemde beperkingen te boven gaat? Zo bij de heffing in strijd met artikel 51 gehandeld wordt?

Dan is, volgens het uitdrukkelijk voorschrift van artikel drie van het verdrag, waarvan het reglement in de oorlog te land bijlage is, de occuperende staat verantwoordelijk voor de daden zijner militaire ambtenaren, en tot schadevergoeding verplicht.

Met het oog op de huidige toestand verdient het vermelding, dat het genoemde artikel 3, dat een verplichting tot schadevergoeding schept hij elke overtreding van het reglement op de oorlog te land, in 1907 op voorstel van Duitsland is aangenomen.

De Kölnische Zeitung geeft te verstaan, dat de oorlogsschattingen, welke de Duitsers thans in Belgische steden heffen, de straf is voor de slechte behandeling, die Duitse burgers in België hebben ondervonden. Het blad schrijft:

“Wij staan te Brussel, waar twee weken geleden onschuldige Duitsers, vreedzaam alleen een beroep uitoefenend, gasten in het vreemde land aan de ruwheid van het gepeupel zijn prijsgegeven. Wat zich daar heeft afgespeeld, zal eeuwig en altijd een schandvlek op de eer van het Belgische volk blijven. Onwillekeurig komt het denkbeeld op, dat men verzoening moet eisen voor de onmenselijke behandeling van onze landslieden. Maar hoe moet dat gebeuren? Een bestraffing van de verschillende schuldigen schijnt uitgesloten, want alleen in een geregeld gerechtelijk proces zouden zij gevonnist kunnen worden. Een andere regeling is daarentegen duidelijk mogelijk en volkomen in overeenstemming met het volkenrecht. Aan de gemeente Brussel mag een zware

oorlogsschatting opgelegd worden, zij moet al de lasten van de oorlog dragen die volgens oorlogsrecht geoorloofd zijn, inkwartiering, levering van behoeften van allerlei soorten tot alle hulpmiddelen uitgeput zijn, opdat de inwoners aan eigen lijf gewaar worden, dat het iets anders is, jacht op weerloze vrouwen te maken dan de vijand in eigen huis te hebben. De bestraffing, die bovendien verschillende personen moeten ontvangen, zal niet uitblijven, maar moet in alle vormen volgens de regels van het recht geschieden.”

24 augustus 1914

De parlementaire berichtgeving van het Handelsblad van Antwerpen meldt, dat sedert deze morgen geen enkele Duitser meer te Brussel is. 300.000 Duitsers zijn voorbij getrokken. 150.000 langs Bosvoorde en Ukkel in de richting Charleroi, 150.000 langs Vilvoorde in de richting Ninove.

Ook luidt hier dat een Duits leger noordwaarts trekt ter insluiting van Antwerpen. Twee heren kwamen heden te voet uit Brussel tot Aalst, zij waren de Duitsers maar enkele mijlen voor. Te Aalst konden zij nog net een trein bereiken en via Gent naar hier komen.

Londen, 23 augustus. De correspondent van de Daily Telegraph te Oostende heeft zaterdag een onderhoud gehad met een in België geboren Engelsman, die er na herhaalde mislukte pogingen in was geslaagd om zaterdagochtend vroeg te voet door de Duitse linies heen te komen en naar Aalst te gaan en vandaar per trein naar Oostende. De eerste Duitser, die hij in Brussel zag, was een officier die door de stad reed. Donderdagochtend om 10 uur kwam de Duitse hoofdmacht uit de richting van Leuven en verdeelde zich bij Tervuren. De artillerie trok zuidwaarts langs de weg naar Waterloo, terwijl een andere grote troepenmacht naar de Boulevard van de

Jardin Botanique voorbij het Noordstation de stad uittrok naar Koekelberg.

Juiste opgaven over het aantal Duitsers waren niet te krijgen, maar naar schatting waren vrijdagavond ongeveer 200.000 officieren en manschappen door de stad getrokken.

De om Brussel achtergebleven troepen zijn naar schatting 10.000 man sterk. Tot militaire gouverneur van de stad is graaf von Arnim, de bevelhebber van een legerkorps, aangewezen.

In zijn beschrijving van de grote tros der Duitsers, die langs de Boulevard du Jardin Botanique oostwaarts trok, zegt de zegsman van de correspondent dat zij bestond uit ambulances, telegraaf korpsen en dergelijke afdelingen. Uur na uur rolden wagens van allerlei soort langs de boulevard; honderden vrachtautomobielen en een onnoemelijk aantal door paarden getrokken rijtuigen, sommige hoog beladen met bagage van officieren, waaronder veel koffers. De uitrusting van alle troepen was buitengewoon goed in orde. Ook de artillerie, die ik naar Waterloo heb zien trekken, was bijzonder goed toegerust. Ik heb een poos naast de reeks van kanonnen gelopen en was verwonderd over het grote aantal. Ik ben aan het tellen gegaan, maar heb het niet verder kunnen brengen dan 231, ik kan zelfs niet gissen hoeveel er meer geweest zijn.

Het eerste wat de Duitsers deden, na hun hoofdkwartier te hebben gevestigd in het stadhuis, was zich in het bezit stellen van de telegraafkantoor. Twee uur na aankomst te Brussel hadden zij een eigen telefoonverbinding tot stand gebracht tussen het stadhuis en hun slaapkwartieren in het hotel Cosmopolite bij het Noordstation. Ze gebruikten daarbij de straatlantaarns als steunpunt. De hele installatie was in anderhalf uur gereed.

Graaf von Arnim deed in een proclamatie aan de ingezetenen weten dat hij door de oorlogsomstandigheden genoodzaakt was levensmiddelen en andere behoeften op te eisen. Hij maande de burgerij ten strengste aan niet te schieten of op enige wijze onrust te veroorzaken.

In alle hoofdstraten en ook in de aangrenzende straten waardoor troepen kwamen, mochten de cafés niet langer dan tot 9 uur 's avonds open blijven.

Ik hoorde dat de beurs en het hoofdkantoor tot slaapzalen zijn ingericht voor de troepen. Geen der kazernes is in gebruik genomen. Men zegt dat de Duitsers vrezen, dat de Belgen ze hebben ondermijnd.

De Duitse soldaten hebben bevel gekregen alles te betalen en doen dat ook. Ze gedragen zich in alle opzichten goed. De officieren daarentegen schaffen zich in de winkels allerlei dingen aan en betalen niet met geld, maar met cheques. De winkeliers hebben er een hard hoofd in dat zij die papiertjes ooit in geld zullen kunnen omzetten.

De dagbladen mogen niet meer verschijnen; alleen is aan het Journal de Bruxelles vergund, eenmaal uit te komen, om de dood van de paus en de proclamatie van de militaire gouverneur te melden.

's Nachts mag niemand Brussel in of uit.

Aalst is slechts door 25 Duitsers bezet en in Gent heb ik in het geheel geen Duitsers gezien.

Van een Belg die langs een andere weg Brussel had verlaten, hoorde de correspondent, dat de Duitsers te Denderleeuw de spoorbrug en het station in de lucht hadden laten vliegen, op grond dat de bevolking hen zou hebben uitgetart. Vijf inwoners waren doodgeschoten.

Gent, 23 augustus. Thans worden meer bijzonderheden bekend gemaakt omtrent het gevecht bij Aarschot van woensdag. Het is zeer hevig geweest. Over het hele front is de vijand teruggeworpen.

De dag tevoren had de vijand het offensief hervat. Twee vijandelijke vliegtuigen, die zeer laag vlogen, scheerden over de Belgische stellingen. Duitse infanterie, gesteund door mitrailleurs en artillerie, begon daarop de aanval. De Belgische troepen boden een bewonderenswaardige tegenstand, niettegenstaande een numerieke minderheid en hoewel zij wisten in welk een wanhopige positie zij verkeerden. Om 6 uur werd de aanval algemeen. Een hevig verbitterd gevecht werd toen geleverd, een ware slachting.

Londen, 23 augustus. De Amerikaanse gezant te Brussel, die de burgemeester vergezelde ter ontmoeting van de Duitsers bij hun binnenkomst in de stad, moet aan de Duitsers hebben meegedeeld dat hij order had van zijn regering om Brussel onder zijn bescherming te nemen teneinde toe te zien dat het oorlogsrecht in acht zou worden genomen.

Een Antwerps handelsman, agent van een bekende Duitse scheepvaartlinie, is erin geslaagd van Brussel tot Antwerpen te komen, daar de Duitse generaal von Arnim, die op het stadhuis te Brussel zetelt, hem wegens de zorg voor Duitse lading vrijgeleide had gegeven. Onderweg ondervraagde hij alle Duitse krijgslieden, van wie hij vernam, dat de over Ninove (ten westen van Brussel)

vertrokken troepen behoorden tot de 3^e legerkorps uit Saksen. Donderdagochtend verlieten die Leuven en leggen 35 km per dag af.

De houding der Duitse soldaten te Brussel was correct. Burgemeester Max houdt zich kranig. Hij loopt zelf voor de politie uit en tracht ieder standje te voorkomen.

De auto van de handelsman werd alleen tegengehouden te Eppegem en bij Mechelen. Te Walem stonden de Belgen en de verdere weg was veilig.

Londen, 23 augustus. Young, de correspondent van de Daily News, seint uit Oostende: zaterdag is de Duitse voorhoede in zuidwestelijke richting afgebogen, gaande dicht langs Waterloo en door Halle. De voorhoede wordt naar de grens gevoerd tussen Valenciennes en Maubeuge. Een colonne lichte cavalerie trekt verder zuidelijk voorbij als in de richting van Rijsel. Met uitzondering van een kring van Mechelen tot Antwerpen is België overgeleverd aan de Duitse troepen.

Brussel in Duitse handen.

Londen, 21 augustus. De gebeurtenissen gaan snel, doch mijn brieven langzaam. Wie weet wat er gebeurd zal zijn, wanneer gij dit schrijven leest. Zal de bezetting van Brussel door de Duitsers u dan nog in beweging brengen? Vandaag in elk geval is het het grote feit en er is sinds het uitbreken van de oorlog nauwelijks een dergelijke ontroering in Londen waar te nemen geweest.

Wanneer ik de indruk van de bezetting van de hoofdstad van België aan mezelf naga, is me die opschudding zo begrijpelijk. Brussel in handen van de vijand! Duitse uhlanen kamperen op de Grote Markt

met al de Nederlandse opschriften! Het is waar, een Hollander staat nog heel anders daartegenover dan het Engelse publiek. Zij hebben misschien vaker in België gereisd, ze hebben met ontroering de strijd tegen de Duitsers gevolgd en bewonderen hun bondgenoten. Maar het zijn niet hun naaste bloedverwanten, geen taalgenoten, niet een volk, waaraan een gans historisch verleden hen ten nauwste verbindt. Hoe is het, dat al die gevoelens juist heden zo sterk oprijzen? Wij wisten allen, dat de Duitsers door België zouden oprukken, niemand verwachtte, dat, Luik eenmaal gevallen, Brussel tegenweer zou kunnen bieden. Maar het zijn vreselijke verhalen geweest, die dezer dagen de kranten gaven. Ons geslacht, dat oorlog zo volledig ontwend is, kon zich een invasie niet meer van te voren voorstellen. Nu hebben we allen gelezen van die duizenden vluchtelingen, met pak en zak heen vliedend voor de binnenrukkende vijand. Moeten we de ontzettende verhalen over wreedheden, door hem op zijn weg bedreven, geloven? Ik weet het niet. Ik neig ertoe, ze te verwerpen. Maar de ontreddering van heel een land, de wilde verbijstering van de bewoners, de vernedering, die de dappere kerels knarsetandend moeten ondergaan, is het niet genoeg? En dat alles gekoppeld aan vertrouwde en Nederlandse namen als Leuven, Mechelen, Brussel, en in de laatste berichten Aalst en Gent al.

De schrijning van dat alles wordt nauwelijks verzacht door de overweging, dat de opmars der Duitsers geen nederlaag voor de Belgen betekent. Het is een zaak van gevoel. Maar het verstand heeft zijn rechten en de Engelse bladen doen alles wat ze kunnen om hun lezers duidelijk te maken, dat de bezetting van Brussel generlei strategische betekenis heeft en dat zelfs het plotseling en snel oprukken der Duitsers hen niet in voordelige positie brengt. Integendeel, zo redeneren de persstrategen hier gelijk in België en Frankrijk, de Duitsers komen in een weinig benijdenswaardige

stelling en de verbondenen hebben het onversterkte Brussel, met opzet en volgens al lang vastgesteld plan, aan hen overgelaten om hen zo ver te krijgen. De verdere opmars der Duitsers zal rekening hebben te houden met de bedreiging van de sterke vesting Antwerpen in hun rug, terwijl ook Namen, op hun andere flank, ongenomen is. Dat lijken geen gunstige omstandigheden om de grote slag met het Frans-Engelse leger te leveren. En, dank zij de ongedachte weerstand van Luik, de Duitsers vinden dat leger volledig ontplooid en slagvaardig.

Men herinnert, hoe het vóór de oorlog algemeen werd aangenomen, dat het plan der Duitsers was, Frankrijk te verpletteren en er voor goed mee af te rekenen, vóór de Russen opdaagden. Dat konden zij doen, zo redeneerden zij zelf en zo vreesden veel Fransen niet minder, omdat zij het Franse leger door een bliksemsnelle aanval over de zwak versterkte noordgrens midden in zijn mobilisatie zouden verrassen. Daarvan is nu geen sprake meer. De Duitsers vinden de Fransen volkomen gereed. Zij vinden ze versterkt met een Engels hulpleger. Zij vinden ze op een door henzelf zorgvuldig gekozen terrein. Ze hebben twee sterke vestingen en een verbitterd volk in de rug. Het is mogelijk, dat zij onder die omstandigheden de slag, die voor de deur staat, winnen. Het is ondenkbaar, dat zij hun tegenstanders zouden vernietigd hebben, vóór de Russen in staat zijn het oosten van hun eigen land ernstig te bedreigen.

Ziedaar de toestand, zoals de Engelsen hem schetsen.

25 augustus 1914

Berlijn, 25 augustus. De hele Belgische pers, met uitzondering van de bladen, die in Antwerpen verschijnen, komt uit in het Duits.

De door Duitsland benoemde gouverneur heeft bekend gemaakt, dat naast het Duits ook de Franse taal gehandhaafd blijft.

Het is interessant, dat de Duitsers op de dag der bezetting van Brussel de Belgische vlag niet van het stadhuis hebben verwijderd.

Een correspondent schrijft daarover: van het stadhuis wapperden drie vlaggen: in het midden (en het hoogst) de Belgische vlag, rechts de Franse en links de Engelse. Toen de Duitsers het gebouw hadden in bezit genomen kwam de vlag van Brussel in top en daarnaast, maar lager, de Belgische vlag en de Duitse vlag.

De bezetting van Brussel.

In het Berliner Tageblatt zet de gepensioneerde majoor Moraht de betekenis van de inneming van Brussel door de Duitsers uiteen.

De politieke betekenis behoeft niet nader in het licht gesteld. De militaire betekenis is de volgende. Brussel bevat, gelijk andere grote steden, aanzienlijke voorraden en hulpmiddelen van allerlei soort. Ook is de stad het middelpunt van het geestelijk leven en dus van het hele land. En gelijk de meeste hoofdsteden, is Brussel het kruispunt van de voornaamste verkeerswegen. De overgang van de stad in vijandelijk bezit betekent reeds daarom een verzwakking van de Belgische weerstandskracht en is misschien geschikt, om op die van het hele land invloed te oefenen. Men kan een dergelijke invloed op de oorlogvoering niet in elk geval erkennen. Zeer dikwijls betekent haar inneming slechts een gering bijkomstig voordeel. De bezetting van Berlijn door de vijand in de zevenjarige oorlog bleef zonder invloed op de algemene toestand. Ook in 1806 had zij geen beslissende uitwerking, omdat sterke afdelingen van de Pruisen en Russen, nog niet verslagen, te velde stonden. Tot de aanstaande beslissing op het westelijke oorlogsterrein zal ook de inneming van

Brussel niet overwegend meewerken, maar ze zou een morele factor van nog niet te overziene betekenis worden. Van alle voordelen, die de Duitse wapenen behaald hebben, is de bezetting van Luik en Brussel niet te loochenen, en de indruk op de oorlogvoerende, neutrale en nog besluiteloze staten kan beslissende gevolgen hebben.

Nu rijst de vraag, vervolgt majoor Moraht: wat zullen wij met Brussel doen? “De stad zal de bewegingen van het Duitse leger niet ophouden. Die bewegingen zullen voortgaan volgens het plan, dat aan onze aanval ten grondslag ligt, en zich regelen naar de houding van de Frans-Belgische legers. Maar als we met onze krijgsmacht een punt van de vijand eenmaal bezet hebben, zijn we niet gewoon het weer uit handen te geven, en gelijk wij Luik door het herstellen van de verdedigingswerken “vast in handen” hebben genomen, zo zullen wij ons ook het bezit van Brussel weten te verzekeren. Waarom zouden wij niet dergelijke middelen te baat nemen, als Napoleon liet toepassen, toen zijn troepen het belangrijke Hamburg bezet hadden. Hij liet het in korte tijd van aarden werken, die weerstand konden bieden, voorzien en deinsde er niet voor terug, zelfs de meest welgestelde en best doorvoede Hamburgse burgers tot schansgraven te dwingen. En wat winnen wij van operationeel standpunt? In de eerste plaats een grotere vrijheid van beweging, die voor onze legers een niet te onderschatten betekenis heeft. Dan de mogelijkheid om een oorlogsterrein te gebruiken, dat voor de krijgsverrichtingen van een leger van miljoenen soldaten buitengewoon gunstig is. Ten slotte hebben wij een hoofdbron van de hulpmiddelen van de vijandelijke staat in handen, en dat bezit stelt ons in staat, het optreden van franc-tireurs door zware oorlogsschattingen te onderdrukken. Ook maakt het bezit van Brussel het ons mogelijk, als wij er veldsteunpunt van maken, om Antwerpen beter het oog te houden.”

26 augustus 1914

Men verhaalt dat Belgische troepenafdelingen weer zouden zijn doorgedrongen tot Tervuren (bij Brussel).

Keulen, 25 augustus. Volgens de Akense avondbladen is de regeringspresident Sandt van Aken tot hoofd van bestuur benoemd van België voor zover dat in Duitse handen is. De post van de Akense regeringspresident blijft voorlopig onbezet.

Berlijn, 25 augustus. Het bestuur van het door de Duitsers bezette deel van België is opgedragen aan de generaal veldmaarschalk baron von der Goltz, die benoemd is tot gouverneur-generaal en zich reeds naar België heeft begeven.

De opmars der Duitsers in België.

Een telegram uit Oostende aan de Times meldt: uit geloofwaardige bron verneem ik, dat niet minder dan 300.000 man Duitse troepen in de buurt van Brussel oprukken. Een garnizoen van 10.000 man is in Koekelberg (provincie Brabant) gelegd. Een zeer sterke artilleriemacht is in auto's op weg naar Geraardsbergen (Oost-Vlaanderen) en Oudenaarde.

Max, de burgemeester van Brussel, en generaal Sixtus von Arnim, de bevelhebber der Duitse troepen te Brussel, hebben een onderhoud gehad, dat tot de volgende resultaten geleid heeft:

- De vrije doortocht van de Duitse troepen door Brussel.
- Inkwartiering van een garnizoen van 3000 man in de kazernes van Etterbeek.
- Voor opvoedingen wordt in contant geld betaald.

- Eerbiediging van de inwoners en van de openbare en particuliere eigendom.
- Het gemeentebestuur blijft, zonder inmenging van de Duitsers, de gemeentelijke zaken besturen.

Burgemeester Max heeft duidelijk een programmatie in deze zin in de stad laten aanplakken.

De Duitsers, zo meldt de Daily Mail, hebben de dienst van de trams, telefoon en post hersteld. Er lopen treinen naar Luik en zelfs werkt de telegraaf met Duitsland. Het blad meldt ook, dat een aantal journalisten, die bij de Duitse generale staf in een kwaad blaadje staan, Brussel uitgezet zijn. Volgens de berichtgeving van het Engelse blad steunt de bevolking van Brussel burgemeester Max met geestdrift, maar ze zou verontwaardigd zijn over de houding van de Belgische regering en de Belgische generale staf.

De Belgische staatscourant bevat een koninklijk besluit van 24 dezer, waarbij wordt vastgesteld, dat het niet door de Duitsers en de verbonden legers bezette grondgebied een enkel militair district vormt. Luitenant generaal Clooten is tot militaire gouverneur over dat district benoemd.